

- <sup>17</sup> 1 Kor, 14, 33.  
<sup>18</sup> J. QUASTEN, *nav. dj.* str. 170.  
<sup>19</sup> Izl 15, 1.  
<sup>20</sup> Dan 3, 57.  
<sup>21</sup> Lk 1, 68.  
<sup>22</sup> Lk 1, 46.  
<sup>23</sup> Lk 2, 29.  
<sup>24</sup> Ef. 5, 19.  
<sup>25</sup> Usp. P. WAGNER, *Einführung in die gregorianischen Melodien*, Regensburg, 1895, str. 8.  
<sup>26</sup> "Poslije pranja ruku i svjetla, svatko je, koliko je mogao pjevao pred Bogom, bilo iz Svetog pisma bilo iz vlastite pameti; TERTULIJAN, *Apologeticus* 39; PL 1, 540.  
<sup>27</sup> Usp. P. WAGNER, *nav. dj.* str. 9.  
<sup>28</sup> Usp. isto, *nav. dj.* str. 12.  
<sup>29</sup> AUGUSTIN, *Confessiones* X.; PL 32, str. 800.  
<sup>30</sup> IZIDOR SEVILJSKI, *Ebenda*; PL 83, str. 742.  
<sup>31</sup> Usp. *Crkvena glazba*, Priručnik za bogoslovna učilišta, P.Z. BLAJIĆ, *Povijest gregorijanskog korala*, Zagreb, 1988, str. 153.  
<sup>32</sup> Treba napomenuti da u ambrozijanskoj liturgiji *Ordinarium* nije tako preciziran kao u rimskoj liturgiji. *Kyrie* kao trostruki usklik ponavljao se iza evanđelja i za vrijeme pričesti.  
<sup>33</sup> *Cursus* označava pravilno ponavljanje ritmičkih završetaka (kadenci) na kraju psalmodijskih perioda.  
<sup>34</sup> Šteta je, da je nagla smrt prekinula u tom poslu znanstvenika P. Suitberta **Bäumera** koji je bio vrlo blizu značajnih otkrića. Prema nekim povijesnim svjedočanstvima čitav liturgijsko-glazbeni repertorij doživio je još jednu preobrazbu i to za vrijeme pape Vitalijana u drugoj polovici VII. stoljeća. Upravo taj novi liturgijsko-glazbeni repertorij dobit će ime gregorijansko pjevanje, premda se navodno s tim nazivom nisu slagali mnogi autori koji su tvrdili da od gregorijanskog pjevanja iza Vitalijanove reforme nije ostalo mnogo.  
<sup>35</sup> "Antiphonarium centonem compilavit" (PL 75, 90). *Antiphonarium* označava glazbenu zbirku za časoslov i misu; *cento* označava sabiranje; *compilavit* označava izbor.  
<sup>36</sup> Usp. A. DELLA CORTE, G. PANNAIN, *Dizionario enciclopedico universale della musica e dei musicisti*, Torino, 1983, vol. 2, str. 74-75.  
<sup>37</sup> Pronađena je stara egipatska flauta koja je imala slijedeće tonove: *a b h c cis d*. Znamo da je u stara vremena instrumentalna narodna glazba bila nerazdvojno povezana s vokalnom, pa je moguće pretpostaviti da su se tako mali intervali pojavljivali i u vokalnoj glazbi.  
<sup>38</sup> Usp. P. WAGNER, *nav. dj.* str. 51.  
<sup>39</sup> Usp. A. DELLA CORTE, G. PANNAIN, *nav. dj.* str. 65.  
<sup>40</sup> P. EVERGETINOS, (XI. stoljeće) *Synagoge*, Venezia, 1783., II, 11, str. 371.  
<sup>41</sup> "Ab ecclesiis vero musicas eas, ubi sive organo sive cantu lascivum aut impurum aliquid miscetur sarceant, ut domus Dei vere domus orationis esse videatur ac dici possit."  
<sup>42</sup> A. DELLA CORTE, G. PANNAIN, *nav. dj.* str. 66.

## Uloga zбора, orguljaša i pjevača u oblikovanju liturgijskoga slavlja

Iz diplomskog rada s. Slavice Filipović na Institutu za crkvenu glazbu "Albe Vidaković", Zagreb, 1997. (dozvolom autora!)

S. Slavica Filipović  
Stručni članak

(III. nastavak)

### *Orgulje i orguljaš: podrška – umjetnost – otvaranje perspektiva*

Od onoga koji prati pjevanje orguljama očekuje se da odredi intonaciju, tempo i ostale važne pokazatelje za zamah pjevanja.<sup>24</sup> Liturgijska se orguljska pratnja, premda joj je prva zadaća pratnja pjevanja ili pjevanoga čina, nipošto ne može na neku vrstu 'glazbene proteze'. S tim povezano može se reći da je ta pratnja i vlastiti izraz umjetničkoga. Popijevka se odlikuje imaginacijom, diferencijacijom i izricanjem bogatstva, zato orguljaš postaje djelatnim čimbenikom pjevanoga čina. Tako će dobar orguljaš biti prepoznat u uvodima i pratnjama ili u modifikacijama harmonije unutar samoga pjevanja.

Liturgijski čin ne resi ponavljanje već slavljenje koje ne podnosi puko ponavljanje. Tomu će uvelike doprinijeti već naglašeni prostorno-vremenski odnosi kao i preludiji, interludiji i postludiji, a ujedno će se staviti u dijalog sa svim čimbenicima i službama koje zahtijeva liturgijsko slavlje. Orguljaš ne smije zaboraviti trajnu vezanost na tekst.

Govor orgulja treba biti opečaćen govorom vjernika. Da bi to bilo moguće, potrebna je zajednica vjernika koja će stvoriti takvu glazbenu podlogu. Riječ je o laganim nijansama pomoću dva načina govora, dva glasa: puka i orgulja.<sup>25</sup> Obveze i liturgijsko djelovanje orguljaša ima glavnu ulogu u određenosti pratnje. U toj se pratnji trebaju postaviti dobri odnosi između prikladnog i lijepog. Osim toga orguljaš ima važnu ulogu u određivanju vremenske dimenzije slavlja. On je arhitekt vremena slavlja. Zadaća je orguljaša koji dobro poznaje duh liturgije proizvesti ili skratiti svoje intervente kako bi govor drugih gesta bio jasniji.

Osim tih izvanjskih zahvata, orguljaš se stavlja u odnos glazbene vremenitosti i liturgijskoga načina vremena. Orguljaševa se služba u liturgiji uvijek nalazi u 'stvarnom vremenu', u trenutačnosti koja zbog svoje nepredvidivosti traži neprestanu budnost. Tako će on često, ako ne uvijek, trebati dočekati neočekivano i to unutar samoga slavlja, bez obzira na to koliko se slavlje ranije pripremalo.<sup>26</sup>

Na orguljaša, njegovu glazbu i pratnju spada objedinjavanje svih uloga i čimbenika u liturgijskomu slavlju usklađivanjem svojega rada s ulogama drugih, s prostorom te 'skladajući' i sam prostor, stvarajući novi prostor. Taj se dio zadaće primjećuje naročito na početku slavlja u

Rukopisi za Sv. Ceciliju br. 4 – 1999.  
primaju se u Uredništvu do  
10. studenoga 1999.

instrumentalnom zadiranju koje je neka vrsta poziva zajednici.

U prvim se notama i taktovima stvara ugođaj, u njima se doživljava prostor – liturgijski prostor – koji dobiva oznake neuobičajenosti. Tako ono mjesto koje po sebi ne nosi oznake svetoga postaje mjestom liturgijskoga slavlja te time uključuje drukčiji prostor, otvarajući dimenziju vječnosti. U tom se prostoru oznake mijenjaju: hladnoća postaje toplinom, inercija oživljenošću, nijemi prostor postaje susretištem riječi.

Na taj način orgulje progovaraju i mijenjaju općenite prostorno-vremenske datosti. Orgulje su one koje ucjelovljuju slavlje, daju ton, stvaraju prijelaze, ujedinjuju i dijele različite trenutke.

Često ovisi o orguljama hoće li se zajednica podijeliti, jer su one ujedno i znak prestiža i bogatstva. Povijest je poznavala razliku tzv. 'misa za bogate' i 'misa za siromašne'. Orguljaš mora pripaziti i na tu socijalnu dimenziju. *Sollemnitatis* ovisi o posljednjem dodiru odgovornih za registraciju pri konstrukciji orgulja u kojoj se određuje intenzitet i karakter kojima će se 'komponirati' liturgijski obred te time prepoznavati posebnost glazbeno-liturgijskih rodova skladbi.<sup>27</sup> U integralnosti glazbenoga čina postoji dimenzija istinitoga kulturalnog čina, te misijska dimenzija.<sup>28</sup>

Upravo kršćansko bogoslužje koje se smatra prostorom ozračja Božje prisutnosti i duhovne razmjene s čovjekom, orguljskom prisutnošću postaje izvorištem koje je 'nošeno' i ujedno 'nositelj' toga ozračja.

U pitanju je nešto od instrumentalne fenomenologije koja se primjenjuje i prevodi u obojenost sonornoga izraza. Riječ je o mjestu orgulja u teološkoj poetici.<sup>29</sup>

### Liturgijska služba pjevača

Između različitih liturgijskih službi najrjeđa je, čini se, služba pjevača. Budući da je u liturgijskoj obnovi toj ulozi dana, vjerujem, premalena važnost, izgubio se osjećaj njezine temeljnosti i pozornost koju ta služba zaslužuje. Tomu valja pridodati da se liturgijska obnova podudarala s nastojanjima koja su liturgiju dovela do pretjerane verbalizacije u slavljinama: govornoj riječi dodavala se druga govorna riječ. U sadašnjim prilikama solističko pjevanje niti izbliza ne posjeduje ono mjesto koje tom pjevanju pripada u glazbenoj kulturi koja nas okružuje.

U OURM br. 78 čitamo: "Poželjno je da svećeniku misniku redovito pomaže akolit, čitač i pjevač. Taj će se oblik, nadalje, zvati 'uzornim'..." To znači da pjevač nikada ne bi smio izostati s euharistijskog slavlja. Moglo bi se tomu suprotstaviti tvrdnjom kako je dovoljno da orguljaš obavlja svoju ulogu. Ne treba imati ništa protiv orguljaša, ali nešto slično proturječi broju 19. toga istoga Uvoda: "Apostol opominje kršćane koji se okupljaju u jedno očekujući dolazak svoga Gospodina da zajedno pjevaju psalme, hvalospjeve i duhovne pjesme." (usp. Kol 3,16). Pjevanje je znak ushićena srca (usp. Dj. 2,46). Uz ovaj broj

prisetimo se i br. 64 (OURM): "Dolikuje da svuda bude pjevač ili zborovođa, koji će vjernike voditi i podržavati u pjevanju. Dapače, kad nema zbora, na pjevača spada da predvodi različite popijevke, a narod da sudjeluje u onome što spada na nj (52)". Ovaj tekst u sebi sadrži važne tvrdnje. Prije svega može se primijetiti da taj tekst pripada odlomku koji govori o službi i zadaći Božjega naroda. Da bi Božji narod, odnosno okupljena zajednica, mogla ispuniti svoju zadaću na dostojan način, potreban je pjevač. U prethodnom broju govori se o ulozi zbora koji treba promicati, oživljavati djelatno sudjelovanje vjernika u pjevanju.

Budući da tek u ponekom euharistijskom slavlju na raspolaganju stoji *schola cantorum*, župe bi trebale pronaći način kako osposobiti ili prihvatiti pojedince koji bi preuzeli zadaću intoniranja i pjevanja bez te skupine pjevača, tj. sami, jer je tako nešto nužno potrebno.

U br. 30 OURM naglašeno je naizmjenično pjevanje naroda (zajednice) i onoga pjevačkoga dijela koji se naziva *schola*. Da bi se mogla poštivati narav ovoga ustrojstvenog dijela koji je unutar slavlja euharistije zazivnoga odnosno litanijskoga tipa, potreban je netko tko će pjevati sâm.

Valja primijetiti također i to da OURM opisuje ulogu pjevača kada govori o "službi i zadaći Božjega naroda", a ne u neposrednom susljednom paragrafu koji je posvećen 'posebnim službama'. Dakle, u našim bi euharistijskim slavljinama bila sama po sebi razumljiva nazočnost barem nekoga pojedinca ili skupine koja pjeva i intonirajući vodi pjevanje.

### Služba psalmiste

OURM dobro razlikuje pjevača i psalmistu i to čini iz opravdanih razloga. Unatrag nekoga vremena ta se terminološka razlika ne primjećuje u uporabi pojmova koji se liturgijski uvelike razlikuju, te se za dvije različite funkcije koristi isti pojam i ime. Upravo je zbog toga važno osvijetliti različite zadaće pjevača. Jedna je od njih pjevanje pripjevna psalma. Zbog toga u OURM br. 67 čitamo: "Služba je psalmiste izvoditi psalam ili drugu biblijsku pjesmu između čitanja. Za dobro obavljanje službe potrebno mu je da zna pjevati psalam te pravilno i razgovjetno izgovarati."

I iz ovoga se lako zaključuje da je pjevač potreban, osim drugih razloga i radi pjevanja pripjevna psalma. Ta je pjesma po svojoj naravi solističkoga tipa i zahtijeva solistu. Nadalje, pripjevni je psalam bitni dio službe riječi koji se ne može ispustiti ili zamijeniti.

Psalmist je jedna od tri 'posebne službe' među koje se ubrajaju: akolit (izvanredni djelatelj pričesti), čitač i psalmist.<sup>30</sup> I dok se može lako ustvrditi kako u našoj liturgijskoj praksi postoje djelatelji pričesti, psalmista (kao ni čitača) nema. Kada se o tom govori misli se na službenike koji su uvedeni u liturgijsku službu posebnim slavljem. Ta je situacija izazov liturgijskomu pastoralu, glazbenoj zauzetosti i pastoralu općenito. Svakako da ovdje treba voditi računa o posebnostima pripjevna psalma.

### Pjevač nije nova služba

Kada je riječ o pjevaču ne govori se o nečemu novom nego o obnavljanju stare službe koja je potrebna u Crkvi. OURM br. 64 govori: "Dolikuje da svuda bude pjevač ili zborovođa koji će vjernike voditi i podržavati u pjevanju. Dapače, kad nema zbora, na pjevača spada da predvodi različite pjesme a narod da sudjeluje u onom što spada na nj."<sup>31</sup>

Pjevači su bili uvijek nužni za liturgiju Crkve. Često su pjevali zajedno, premda se radilo o dugim solističkim dionicama kao što su alelujatički reci. Druge, nerimske liturgije, sve do danas, po primjeru na sinagogalnu liturgiju, imaju veoma staru službu pjevača solista. Riječ je o službi kojoj se pridaje velika važnost svugdje gdje ona postoji. Liturgijska je reforma obnovila nešto što se zatomilo, a što je nužno za župnu euharistiju svake nedjelje. Upravo to euharistijsko okupljanje i slavlje nije ostvarivo i ne može uspjeti bez liturgijske službe pjevača.

### Zadaće pjevača

Jedna od važnijih zadaća pjevača je pjevanje pripjevnoga psalma. Danas se u praksi pripjevni psalam ne uzima kao jedan od bitnih dijelova liturgije riječi iako OURM nalaže da se psalam ne smije ispustiti.<sup>32</sup> Ukoliko se psalam ne pjeva treba ga recitirati. Zanimljivo je da ne postoji nikakva uputa o tomu da se umjesto psalma može uzeti neka druga popijevka (na primjer neka popijevka koja je pridržana zboru ili puku a koja bi bila himničkoga karaktera), već se samo upućuje na neki psalam ili alelujatički redak iz *Graduale romanum*. Zanimljivost je tim veća, jer se ispuštanje može dogoditi kada je u pitanju aleluja koji uz sebe nužno veže pjevanje.

Nadalje, pozornost privlači i napomena da je prikladno mjesto za pjevanje psalma ambon, čime se povećava važnost i naglasak na pjevanju psalma. Osim ambona mjesto za pjevača psalama može biti neko drugo mjesto na kojem se pjevač može vidjeti i dobro razumjeti.

Osim neposredne službe pjevanja, pjevač može imati i često ima ulogu voditelja pjevanja puka, osobito u dimenziji intoniranja i točnoga izvođenja bez instrumentalne pratnje kako bi zajednica lakše ponovila i naučila nove popijevke. Za pjevača je od velike koristi i poznavanje dirigiranja, premda nije nužno da dirigent bude pjevač solist. Možda je od spajanja tih dviju službi važnije dobro poznavanje popijevki i briga oko izbora. Stoga će usvajanje kriterija za odabir popijevki biti jedna od odlučujućih zadaća pjevača.

### Liturgijska služba koju ima 'schola cantorum'

Kada se govori o *scholi* (za razliku od zbora) misli se na skup pjevača koji predvode pjevanje puka i izvode određene popijevke naizmjenice s pukom ili bez aktivnoga sudjelovanja istoga.<sup>33</sup>

### Povijesne naznake

Kako nam to svjedoče novozavjetni spisi, pjevanje je bilo od velikoga značenja u bogoštovlju prvih desetljeća kršćanstva. Uloga upravljanja pjevanjem pripala je određenim skupinama koje su – kao što je to u pitanju redovnika – unutar zajedničkoga života imale najbolje uvjete za izvršavanje takve uloge.<sup>34</sup>

Navještaj pripjevnoga psalma u kojemu je narod sudjelovao jednostavnim pripjevom, povjeren je specijaliziranomu pjevaču. Susljednim procesom sve veće solemnizacije liturgije, kao što nam je to poznato iz opisa papinske liturgije, izabrana je skupina pjevača najprije pjevala procesionalne popijevke (ulazna, darovna, pričesna), a zatim i pripjev popijevke između čitanja koju je izvorno pjevao puk. S pojavom polifonije u kasnom Srednjem vijeku *schola* je ustupila mjesto zboru.<sup>35</sup>

### Koncilski i pokoncilski dokumenti

Prema riječima *Konstitucije o liturgiji*, oni koji su dio skupine pjevača "vrše pravu liturgijsku službu".<sup>36</sup> Ovo je bitni pomak u odnosu na pretkoncilsko razdoblje, jer se prije Koncila govorilo maksimalno o 'delegiranoj' službi od strane klera. Posebni se napredak primjećuje u zahtjevu za promicanje blaga svete glazbe, osobito pod vidom zbornoga pjevanja.<sup>37</sup>

U čemu se *schola* razlikuje od od pjevačkog zbora? U odnosu na liturgijsku ulogu ove dvije funkcije se ne mogu dijeliti, jer obje pružaju i vrše liturgijsku službu s narodom i za narod, službu koja se načelno ne razlikuje, ali se razlikuje po različitim mogućnostima i glazbenom talentu.

### Nužnost 'pjevačke škole'

*Schola* je prikladna osobito tamo gdje ne postoji pjevački zbor. Ona može preuzeti najveći dio zadaća koje pripadaju zboru ili može biti ona jezgra iz koje se zbor može ustanoviti i zaživjeti. Nadalje, u većim župama gdje se slavi više od jednoga euharistijskog slavlja nedjeljom, *schola* može doprinijeti oživljavanju drugoga po važnosti liturgijskog slavlja. Takav tip liturgijskoga pjevanja pridonosi i na širem pastoralnom planu. Te skupine će u ključu već postojećih neophodnih diferencijacija moći iz svojih redova oblikovati pojedina liturgijska slavlja. Fuzijom tih skupina nastaje značajna glazbena liturgijska snaga koja će progovoriti bogatstvom raznolikosti uzrasta.

U svemu tomu najodgovornije je mjesto povjerenom voditelju. Ta osoba mora biti dobar poznavatelj i glazbe i liturgije. Liturgijska bi formacija trebala uključiti precizno poznavanje različitih oblika euharistijskoga slavlja, slavljenja sakramenata s narodom, posebnih slavlja u liturgijskoj godini, časoslova, pobožnih vježbi. Pod glazbenim profilom treba dobro poznavati temeljna pravila odgajanja glasa i tehniku dikcije,<sup>38</sup> treba poznavati himne, pjevanje psalama i ostale oblike pjevanja te biti sposoban poučavati i jednostavnije polifonijske oblike. Osobito treba



biti sposoban ravnati skupinom pjevača (*schola*). To mu neće biti moguće ukoliko ne posjeduje duhovnu pripravu i ljubav prema liturgiji.<sup>39</sup>

### Oblikovanje pjevačke skupine i poučavanje njezinih članova

*Schola* treba biti svjesna da vrši liturgijsku službu. Ako se *schola* ne oblikuje pjevački i liturgijski, postoji opasnost da se vanjska izvedba postavi na mehanički način koji ne zadovoljava. Stoga svaki član postaje obvezan slijediti naputak prema broju 24 iz *Musicam Sacram* u kojemu se govori i o duhovnoj dimenziji, pretpostavljajući duhovni rast svakoga pojedinca. Česte probe omogućuju ulaznje u nutarnji smisao i šire pastoralno zahvaćanje pojedinom popijevkom, a time se lako uviđa da je nutarnje sudjelovanje u popijevci nenadomjestivi uvjet za dobru izvedbu. *Schola* ili bilo koja druga skupina pjevača animira pjevanje, osobito onda kada nema orgulja. Radost kojom pjeva zahvaća zajednicu. Nadalje, brojne popijevke i himni skladani su tako da su puno izražajni i djelotvorniji ako se pjevaju naizmjenice – pjevači i puk. Prednosti koje ima takvo pjevanje mogu se iskoristiti kada se može pjevati više kitica istoga himna. Osobito dragocjenu službu *schola* vrši kada se treba naučiti nova popijevka.

Posebno mjesto za ovakav način pjevanja pripada psalmskom pjevanju, budući da postoji višestruka mogućnost pjevanja psalama u liturgiji: bilo da je riječ o naizmjeničnom pjevanju unutar časoslova pri čemu *schola* pjeva prvi redak i ostale neparne te se tako stvara jedan jedincati zbor, bilo da je u pitanju obična psalmodija koja se koristi između čitanja u euharistijskomu slavljju.<sup>40</sup>

### *Schola cantorum* – vrste pjevanja

“Crkva smatra gregorijansko pjevanje vlastitim rimskoj liturgiji; ono dakle u liturgijskim činima, uz jednake uvjete, ima prvo mjesto.”<sup>41</sup> Bez obzira na sve dokumente i napise, očigledno je da je pučko pjevanje sa sobom donijelo kao posljedicu potiskivanje gregorijanskog pjevanja. U svijetu koji se sve više sjedinjuje, bilo bi normalnije da se unutar rimske liturgije njeguje ta stara predaja. Ovako, kako to pokazuje praksa prošlih desetljeća, postajemo svjedoci osiromašivanja liturgijskih formi, a i duha kojega u velikom dijelu rimske liturgijske tradicije može prenijeti samo gregorijanski oblik koji je sljubljen s liturgijskim činima. Ne poznavajući i ne njegujući tu tradiciju nemoguće je analizirati i promišljati druge oblike kojima su se otvorila vrata u pokoncilskom vremenu. Najveća je moguća pogreška u grubom odvajanju razdoblja koja su rasla jedna iz drugih.<sup>42</sup>

Za njegovanje gregorijanskoga pjevanja neophodna je prisutnost i uloga koju ima *schola*, jer to pjevanje zahtijeva nečije vodstvo, no prije toga i sama *schola* treba biti odgojena za kulturu gregorijanske tradicije, kako bi je mogla vjerodostojno prenositi.

Premda je nazočan zbor (a osobito ako ga nema) *schola* treba biti sposobna otpjevati i jednostavnije polifonijske skladbe, već prema sposobnosti pjevača.<sup>43</sup> To je ujedno i poticaj kako bi se usvojila polifonija na balgdane i posebne dane slavlja.

Prvo mjesto izricanja pjevačko-liturgijske skupine koje se naziva *schola* nalazi se unutar euharistije koju nedjeljom slavi liturgijska (župna) zajednica. Osim toga što pridonosi pjevanju himana, njezina je zadaća intonacija određenih dijelova misnoga proprija, ali i samostalnoga pjevanja za vrijeme prinosa darova i pričesti.

Osim toga *schola* treba liturgijskim pjevanjem obogatiti ne samo euharistijsko slavje već i slavje časoslova, različitih pobožnih vježbi, sprovoda, svečane blagoslove i za posebna slavlja tijekom liturgijske godine. U takvim mnogovrsnim slavljima, na kojima sudjeluju često i ljudi kojima vjera i liturgija znače malo, te je time otežano sudjelovanje, *schola* može postati odlučujuća pomoć, pridajući bogoštovlju privlačni i vanjski ‘djelotvorni’ oblik. Ona treba biti svjesna da: a) pripada zajednici; b) njezina je uloga voditi pjevanje. Naputak *Musicam Sacram* u tom vidu navodi tri načela: *schola* treba biti smještena tako da njezin smještaj: 1) jasno ukazuje na njezinu narav; 2) omogućuje jednostavno izvršavanje njezine uloge; 3) pruža lako i potpuno sudjelovanje u liturgiji svakoga člana te pjevačke skupine.<sup>44</sup>

I dok noviji pomaci unutar dokumenata liturgijskom pjevanju pridaju primjetno mjesto u liturgijskim promišljanjima, u praksi ostaju mnoge stvari kao mogućnost koju treba pokušati ostvariti. Ako je liturgijska reforma usmjerena trajnom sudjelovanju tada je jasno da će *schola* biti jedan od najkraćih putova da se to i ostvari. Ne samo da bi se na taj način došlo do liturgijski oblikovane jezgre pjevača, već i vjernika koji promišljaju liturgijski i cjelokupni župni život.<sup>45</sup>

(Nastavlja se)

### BILJEŠKE:

<sup>24</sup> “U tu svrhu orguljaš ima višestruke izvore svoga umijeća koje mu omogućuje glazbalo kojim se služi. Navedimo ih bez nekoga strogog reda: bogatija harmonija, jasnija registracija, najava čvrstog kantika, udar na raspoloživu klavijaturu, podrška basova pedala, dubliranje pijeve oktavom desne ruke, sve do posebnih ‘majstorija’...” (F. Marchal, *La participation de l'organiste ... la liturgie*, nav. dj., str. 74).

<sup>25</sup> “Orgulje predstavljaju glas koji se miješa s drugim glasovima koji se javljaju tijekom čitavog slavlja. U ovom smislu ovakvog pristupa treba razumjeti dvije ‘hridi’ koje napada Jean Paul: - mutno, jednobojno, bezokusno sviranje, - jako ekscentrično, ekstravagantno sviranje.”

(F. Marchal, *La participation de l'organiste ... la liturgie*, nav. dj., str. 79).

<sup>26</sup> “Ako se zapravo ima u vidu, da je u naravi glazbe da je ona čisti dobitak, znak dara, tada se razumije njen smisao i njena uloga u obredu: tolika silina značenja čini od nje eho jedne gratuitivnosti drugoj, jedne slobode drugoj slobodi.” (F. Mar-

- chal, *La participation de l'organiste la liturgie*, nav. dj., str. 91).
- <sup>27</sup> "Prošlog stoljeća, s misom za orgulje, nastao je orguljski ceremonijal s modelizacijama zahvata i zajedničkim svojstvom tih zahvata, s 'ulaznim dijelom' (pompoznim i svečanim), 'darovnim dijelom' (ugodnim), s 'podizanjem' (valovitim) i 'pričesti' (više pastoralnim i nježnim dijelom), te 'završnim dijelom' (na kontrastima počevši od velikog kora). Dobilo se konačno stvarni 'red mise za orgulje', na što ukazuju i naslovi djela samog repertoara. (F. Marchal, *La participation de l'organiste ... la liturgie*, nav. dj., str. 95-96).
- <sup>28</sup> "Orgulje imaju 'misionarsku' dimenziju: privučene njima neke osobe ulaze u Crkvu (...), bit će dano ovome ili onome da postepeno otkrije smisao hvale i molitve koja se iskazuje instrumentom, da bi se susrelo Onoga komu je sve upućeno" (F. Marchal, *La participation de l'organiste ... la liturgie*, nav. dj., str. 97-98).
- <sup>29</sup> A. Renzi, *Glazbeni instrumenti u suvremenoj liturgiji*, SvC, XLI. (1971.), br. 3, str. 77-79., i br. 4, str. 103-105.
- <sup>30</sup> OURM br. 65-67.
- <sup>31</sup> E. Lodi, *La ministerialità nel canto. Ruoli e protagonisti*, u MPL, str. 43. "U tipičnoj formi euharistijskog slavlja osim akolite i čitača postoji i pjevač. On nije smješten u posebne službe već one koje pripadaju puku, a treba, u slučajevima da ne postoji *schola*, vršiti njezinu dužnost osobito u litanijским zazivama, u popijevkama koje imaju međuretku (kao što je to slučaj u ulaznoj popijevci i za pričest), a postoje trenuci kada postaje 'psalmist'. Osim toga njegova je dužnost pjevati pripjev u himnima te započeti pjevanje puka kao predvoditelj. Uloga je pjevača u tomu da zajednica može imitirati njegovo dobro pjevanje i tako nijansirati slavlje koje mnogo gubi, ako se izbacila ova uloga."
- <sup>32</sup> OURM br. 36.
- <sup>33</sup> Jasno je da ime dolazi od pojma *schola* (škola), jer je prvotno bilo riječ o učenju popijevki, a kasnije se taj pojam počeo upotrebljavati kao ime za skupinu pjevača.
- <sup>34</sup> Usp. P. Z. Blajić, *Povijest gregorijanskog koralu*, u: RR AA, *Crkvena glazba*, nav. dj. str. 143.
- <sup>35</sup> "Kada je '*schola*' kao grupa koja vodi pjevanje pojavom polifonije zamijenjena koralom, izgubila je također svoju primarnu ulogu da podržava pjevanje zajednice. Zbor je ipak uvijek ostao specijalizirani čimbenik u pjevanju grupe, bilo da je ono jednoglasno ili višeglasno. U ovom slučaju pored uloge započinjanja, podržavanja i animiranja pjevanja cijele zajednice – što može biti i naizmjenično – imat će zadatak obogaćivati takvo pučko pjevanje polifonijskim oblicima (primjerice za ulazne i pričesne popijevke). E. Lodi, *La ministerialità nel canto. Ruoli e protagonisti*, (MPL, str. 50).
- <sup>36</sup> SC 29.
- <sup>37</sup> Usp. SC 114.
- <sup>38</sup> M. Pozaić, *Oplemenjivanje zvuka pjevačkog zbora*, SvC, XL. (1970.) br. 4, str. 102-106.
- <sup>39</sup> Đ. Tomašić, *Pučko crkveno pjevanje u liturgiji*, SB, VI. (1966.) br. 1., str. 34-46.
- <sup>40</sup> J. Gelineau, *Pjevanje psalama*, RR AA, *Pastoralna teologija liturgijskih slavlja*, nav. dj., str. 217-222.
- <sup>41</sup> SC 116.
- <sup>42</sup> M. Kirigin, *Konstitucija o svetoj liturgiji Sacrosanctum concilium*, FTI, Zagreb, 1985., str. 373-399.
- <sup>43</sup> Danas se, a tako je već od vremena pape Pia X. (usp. *Tra le sollecitudini* 12), gotovo ne razlikuje zbor od skupine pjevača nazvane *schola cantorum*, ali je Reforma donijela blagu razliku, ne pridajući tu ulogu više klericima, već je pripisujući puku: "Sam njegov smještaj predviđen je ne više kao ranije na tribinu orgulja, odvojeno od zajednice, osim zbog tehničke nemogućnosti, nego imajući u vidu prostornost svake crkve na mjesto koje ističe njegovu narav. To znači da je potrebno sve više osvješćivati, da biti dio zajednice znači obavljati 'liturgijsku pjevanu molitvu' ne kao nešto dodatno, posebno za velikih svečanosti." E. Lodi, *La ministerialità nel canto. Ruoli e protagonisti*, (MPL, str. 44).
- <sup>44</sup> MS 23.
- <sup>45</sup> *Il canto nelle celebrazioni liturgiche*, (Pjevanje u liturgijskim slavljinama), br. 3, Bilješka i temeljni repertoire Liturgijskog vijeća Talijanske biskupske konferencije, 1979.

## Glazbena retorika i njeno značenje za razumijevanje barokne glazbe, osobito glazbe J. S. Bacha

Hubert Meister

Prijevod: Nikša Njirić

(VIII. nastavak)

### Afekt i figure

"Prevladavajuće osjećajno nagnuće" tako dramatski pokrenutoga govora u skladbi BWV 547 jest afekt radosti. Predstavljen je sa svom poželjnom jasnoćom u *exordiumu*. Uz tonalitet C-dur ("... uz *réjouissances* (brzi i vedri stavci, prim. prev.) gdje se pušta radosti da teče...") dolazi takt 9/8 koji kao utrostručeni takt 3/4 ima brže osminke i šesnaestinke nego uobičajeni takt 3/4 i sa svojim brzim gibanjem afekt radosti približava plesnom (ugodaju). Presudna figura je *anabasis* koja ne predočuje samo uspon kao takav, već također i cilj koji je s time povezan: visoko, uzvišeno, najposlije nebo sa svojom krasotom.<sup>1</sup> Njen razmjer obuhvaća u oba glasa dvije potpune oktave te je pri tome dosegnut najviši mogući ton.<sup>2</sup> Afekt je naglašen pomoću jasne diatonike, konsonantne harmonije i lakoće uspona "bez muke". *Onomatopeja* (oponašanje glasa, odn. prirode) fanfarnih zvukova ima obilježje koje uzbuđuje, razveseljuje i poziva na promatranje, odn. sudjelovanje.